

JIGAR VA O‘T YO‘LLARINING MIKROMORFOLOGIK VA TOPOGRAFIK ANATOMIYASI

Hasanov Dilmurod Abduvahob o‘g‘li

TOSHTDU Termiz filliali Anatomiya va Klinik Anatomiya assistenti

dilmurodhasanov1995@gmail.com

Eshpo‘latova Nozima Ismailona

TOSHTDU Termiz filliali Pediatriya fakulteti 1-bosqich talabasi

nozimaeshpolatova951@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola inson organizmidagi eng yirik parenximatoz a‘zo — jigarning (hepar) murakkab anatomik tuzilishini va zamonaviy gepatologiya yutuqlari asosida o‘rganadi. Tadqiqotda jigarning gomeostazni saqlashdagi morfologik asosi, uning qorin bo‘shlig‘idagi skeletotopiyasi va sintopiyasi, shuningdek, fiksatsiya apparati bo‘lgan boylamlarning batafsil tavsifi berilgan. Ayniqsa, jigarning ichki arxitekturasi — gepatotsitlar va sinusoidlar uyg‘unligi, darvoza venasining (v. portae) shakllanishi va uning jigar ichidagi tarmoqlanishi, o‘t yo‘llari tizimining (ductus hepaticus communis) shakllanish mexanizmlari ilmiy asoslangan. Maqola jigarning segmentar tuzilishini jarrohlik anatomiyasi nuqtai nazaridan tahlil qilib, jigar darvozasi (porta hepatis) tarkibidagi elementlarning o‘zaro joylashuv qonuniyatlarini keng qamrovli yoritadi.

Kalit so‘zlar: Jigar (hepar), vistseral yuza, diafragmal yuza, o‘roqsimon boylam, jigar darvozasi, Glisson kapsulasi, porta-kaval anastomozlar, Kuino segmentlari, o‘t pufagi, gepatotsit.

Kirish: Odam anatomiyasi fanida jigar o‘zining ko‘p qirrali vazifalari va murakkab vaskulyarizatsiyasi bilan barcha a‘zolar ichida ajralib turadi. Jigar — bu hayot uchun zarur bo‘lgan universal biokimyoviy "fabrika" bo‘lib, u hazm qilish tizimi, qon aylanishi va ekskretsiya funksiyalarini birlashtiradi. Anatomik nuqtai nazardan jigar o‘ng qovurg‘a osti sohasini to‘liq va epigastral sohaning bir qismini egallab, yuqoridan diafragma bilan, pastdan va orqadan esa qorin bo‘shlig‘ining muhim a‘zolari bilan bevosita aloqada bo‘ladi. Jigarning og‘irligi va shakli insonning konstitutsional tipiga ko‘ra turlicha bo‘lib, u nafaqat eng yirik bez, balki qonning asosiy deposi hisoblanadi (unda bir vaqtning o‘zida tana qonining 10-15 foizi bo‘lishi mumkin). Jigarning anatomik yaxlitligi va uning fiksatsiyasi nafaqat boylamlar, balki qorin ichki bosimi va jigar venalarining pastki kovak venaga (v. cava inferior) ulanishi orqali ta‘minlanadi. Jigarni o‘rganish uning embrional rivojlanishidan boshlab, yoshga oid

xususiyatlari va patologik jarayonlardagi morfologik o'zgarishlarigacha bo'lgan barcha bosqichlarni qamrab oladi.

Asosiy qism: Jigarning makroskopik anatomiyasi uning ikki yuzasini — qavariq diafragmal (facies diaphragmatica) va botiq vistseral (facies visceralis) yuzalarini o'z ichiga oladi. Bu yuzalar bir-biridan o'tkir pastki chekka (margo inferior) orqali ajraladi. Diafragmal yuzada jigarni o'ng va chap bo'laklarga ajratuvchi o'roqsimon boylam (lig. falciforme) joylashgan bo'lib, u orqada toj boylamga (lig. coronarium) o'tadi. Jigarning vistseral yuzasi eng murakkab anatomik landshaftga ega bo'lib, unda oshqozon (impressio gastrica), o'nikki barmoqli ichak (impressio duodenalis), o'ng buyrak (impressio renalis) va yo'g'on ichak (impressio colica) botiqlari aniq ko'rinadi. Ushbu yuzadagi "H" shaklidagi egatlar tizimi jigarni to'rt bo'lakka: o'ng (lobus dexter), chap (lobus sinister), kvadrat (lobus quadratus) va dumli (lobus caudatus) bo'laklarga ajratadi. Jigar darvozasi (porta hepatis) ko'ndalang egatda joylashgan bo'lib, bu yerda "D-V-A" qoidasi amal qiladi (ya'ni o't yo'li eng o'ngda, darvoza venasi o'rtada va jigar arteriyasi eng chapda joylashgan).

Jigarning ichki tuzilishi o'ziga xos mikrosirkulyator o'zan bilan ta'minlangan. Glisson kapsulasi (tunica fibrosa) jigar darvozasidan kirib, har bir jigar bo'lakchasini (lobulus hepatis) o'rab oladi. Jigar bo'lakchasi — bu a'zoning asosiy morfofunktsional birligi bo'lib, u olti burchakli prizma shakliga ega. Uning markazida v. centralis joylashgan bo'lib, unga sinusoid kapillarlar quyiladi. Sinusoidlar devorida fagotsitar xususiyatga ega bo'lgan Kupffer hujayralari mavjud bo'lib, ular qonni turli mikroblar va yot zarrachalardan tozalaydi. Qon ta'minotining o'ziga xosligi shundaki, jigar arteriyasi (a. hepatica propria) va darvoza venasi (v. portae) shoxlari jigar ichida bir-biriga parallel yurib, sinusoidlarda aralashadi. Bu esa jigarga bir vaqtning o'zida ham ozuqa moddalarni (venoz qon orqali), ham kislorodni (arterial qon orqali) yetkazib berish imkonini beradi.

Jigarning segmentar anatomiyasi (Kuino bo'yicha) zamonaviy jarrohlikda ustuvor ahamiyatga ega. Jigar 8 ta segmentdan iborat bo'lib, ularning har biri nisbatan avtonom qon ta'minoti va o't chiqish yo'liga ega. Segmentar bo'linish jigar darvozasidan chiqadigan tarmoqlanishning tartibli iyerarxiyasiga tayanadi. I-segment (dumli bo'lak) o'zining alohida qon aylanishi bilan ajralib turadi. Jigar o't yo'llari tizimi esa gepatotsitlar orasidagi o't kapillarlaridan boshlanib, segmentar va bo'laklararo o't yo'llari orqali o'ng va chap jigar yo'llarini (ductus hepaticus dexter et sinister) hosil qiladi. Ular birlashib, umumiy jigar yo'lini (ductus hepaticus communis) shakllantiradi. O't pufagi yo'li (ductus cysticus) bilan qo'shilgach, umumiy o't yo'li (ductus choledochus) vujudga keladi va u o'nikki barmoqli ichakning katta so'rg'ichiga (papilla duodeni major) quyiladi. Bu yo'llarning anatomik variatsiyalari

jarrohlik amaliyoti uchun o'ta muhim deb hisoblangan, chunki bu sohadagi anomaliyalar noto'g'ri operatsion taktikaga sabab bo'lishi mumkin.

Jigar fiksatsiyasida diafragmaning roli va pastki kovak venaning jigar to'qimasiga mahkam yopishganligi a'zoning pastga siljib ketmasligini ta'minlaydi. Shuningdek, jigarning "yalong'och maydoni" (area nuda) orqali u bevosita diafragmaga birikkan bo'lib, bu yerda qorin pardasi yo'q. jigarning limfa tizimiga ham katta e'tibor bergan bo'lib, uning yuzaki va chuqur limfa tomirlari jigar darvozasidagi limfa tugunlariga (nodi lymphatici hepatici) quyiladi. Jigarning nerv ta'minoti esa adashgan nerv (n. vagus) va simpatik chigallar (plexus hepaticus) orqali amalga oshirilib, bu gepatotsitlar sekretsiyasi va tomirlar tonusini boshqaradi.

Xulosa: jigarning anatomik tuzilishi uning organizmdagi markaziy o'rnini to'liq belgilab beradi. Makro-mikroskopik ma'lumotlar jigarning har bir bo'lagi, segmenti va sinusoidi ma'lum bir fiziologik muvozanatga xizmat qilishini isbotlaydi. Jigar — bu qon aylanish tizimi bilan hazm qilish tizimi kesishgan o'ta murakkab anatomik tugun bo'lib, uning segmentar va vaskulyar arxitekturasini bilish klinik tashxis qo'yish, ultratovush tahlili va jarrohlik amaliyotlarining muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Anatomik bilimlarning chuqurligi gepatobiliar tizim kasalliklarini molekulyar darajadan to butun a'zo darajasigacha tushunish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.Ahmedov A. "Odam anatomiyasi"
- 2.Ahmedov A., Rasulov H. "Odam anatomiyasi" (Atlas).
- 3.Xudoyberdiyev R. E. "Odam anatomiyasi"
- 4.Standring S. "Gray's Anatomy: The Anatomical Basis of Clinical Practice".